



RELATS DE LA JORNADA INAUGURAL 5 D'OCTUBRE DE 2016

RELAT BLOC 1: RECERCA I ADOPCIÓ

Dinamitzador: Dr. Xavier Chavarría

Relator: Dr. Pere Marquès

PARTICIPANTS INICIALS

Prof. Josep M. Esteve (JME), director de l'Institut-Escola Jacint Verdaguer (Sant Sadurní d'Anoia).

Dr. Xavier Melgarejo (XM), psicòleg i pedagog.

APUNTS HISTÒRICS

Dr. Martí Teixidó

Destaca el procés de transició d'una escola uniforme igual per a tots a una escola centrada en l'infant o el jove, orientada a l'aprenentatge «en la vida» i a la societat i cultura del moment.

El dinamitzador pregunta al ponents pels **trets més característics de l'Institut-Escola Jacint Verdaguer i les escoles finlandeses**

JME

- Cal un canvi en l'enfocament de l'educació. Abans el currículum s'estructurava al voltant dels continguts, ara es focalitza en les competències, enteses com l'aplicació del coneixement en situacions de la vida real.

- Globalitzem el currículum, desapareixen assignatures, però també mantenim els espais de les instrumentals (matemàtiques, llengües...).

- Tenim una gran diversitat d'alumnat i promovem l'aprenentatge entre iguals (cooperatiu...), de manera que així comparteixen i aprenen coses els uns dels altres.

XM

- *Hi ha consens polític al voltant de l'escola i les seves funcions. Volen una societat sense pobresa, on cadascú arribi al màxim que pugui.*
- *Comporta una prioritat nacional la reducció de la pobresa infantil, que està relacionada també amb el fracàs escolar.*
- *També és una prioritat l'equitat home-dona, i assegurar la seva igualtat d'oportunitats.*
- *L'escola és pública i descentralitzada, i procura tenir els millors professors del país.*

ALTRES QÜESTIONS PLANTEJADES PEL DINAMITZADOR

Quines són les bases a partir de les quals vàreu construir el model d'aquestes escoles?

JME

- *Vàrem veure el canvi de paradigma a la nostra societat (la societat de la informació/coneixement). Ara els estudiants tenen accés a tot tipus d'informació. Per a moltes coses no necessiten un professor que els ho expliqui.*
- *I també, revisant les fonts dels grans pedagogs, vàrem arribar a considerar que el coneixement s'adquireix (no es transmet). Cadascú construeix el seu coneixement.*
- *A partir d'aquestes consideracions, cerquem alumnes amb autonomia i competents (segons els quatre principis Delors: ser, saber, saber fer, conviure) i considerem a més a més les intel·ligències múltiples.*
- *És millor considerar que el focus de l'aprenentatge és l'infant o el noi, que no pas veure'ls com a «alumnes».*
- *La innovació la fem per millorar els resultats educatius. Però, sobretot, el que costa és que la gent es posi en marxa, avançar tot i amb errors.*

XM

- *A l'escola hi ha el model de recerca-acció. Sobre això es construeix el sistema educatiu.*
- *Els finlandesos volen millorar la societat, on tots siguin iguals i visquin bé. I saben que han de tenir una forta cultura per a no ser absorbits per Rússia.*

Teniu contacte amb recerques d'universitat?

JME

- *La nostra escola deu ser una de les més observades de Catalunya. Per quasi totes les universitats. I també treballem amb xarxes d'ICE, i col·laborant amb aquestes recerques aprenem, i podem anar millorant.*

XM

- *Per als finlandesos, l'educació és una ciència i la docència és investigació permanent a l'aula.*
- *La universitat és el centre de recerca més important del país. Les facultats d'educació tenen escoles de pràctiques que nomenen els directors de les escoles. D'altra banda, les escoles cerquen mestres que facin recerca i suportin ser observats i avaluats.*

JME

- *En qüestió de temes pedagògics, la gent té la teoria del que ara convé fer a l'aula, però li costa fer el canvi. Tothom diu «Jo ja ho faig», però no és veritat. Una cosa és el que es diu i un altra és el que es fa.*

XM

- *A Finlàndia hi ha menys decalatge entre discurs i praxi.*

- *Però el decalatge potser es produeix per la manca d'eines del professorat; com el podem ajudar?*

Quan volem fer un model d'escola innovadora adoptem una barreja de sistemes. Com es fa?

JME

- *Actualment, els centres innovadors solen ser de nova creació. Els falta l'experiència, però resulta més fàcil perquè no hi ha una cultura prèvia.*

- *Les escoles estan organitzades de cara al docent: cadires, espais, horaris...*

- *A Finlàndia hi ha una preocupació social que no tenim aquí.*

XM

- *Finlàndia està transformant el seu bon sistema (tot i que darrerament ja no milloren els índexs) pensant en el futur.*

- *Hi ha debat social sobre com ha de ser l'escola.*

PARTICIPACIONS DELS ASSISTENTS

Joan Blasco (Jesuïtes Educació)

- *Cal creure que l'alumne pot aprendre.*

- *Els alumnes han de tenir un projecte vital (el fracàs vital i social és important també, a més de l'acadèmic).*

- *Els canvis petits s'aturen i cansen. Cal un canvi a l'escola, i cal que sigui sistèmic i conjunt de tota la seva comunitat educativa.*

Rosa Pigrau (Institut-Escola Costa Llobera)

- *Importància de les xarxes d'escoles, tenir un projecte educatiu de zona i pensar què podem oferir als nois de la zona.*

Pere Vilaseca (Escola Pia de Catalunya)

- *A partir de la innovació construïm una societat millor.*

La innovació s'ha de mesurar en funció del grau d'inclusió (no només aprenentatges generals) que comporta. Han d'aprendre tots i més.

Laura Calzado (Escola Dolors Monserdà Santapau)

- *A Finlàndia, tota la societat està atenta a l'educació. Hi ha l'orgull de ser mestre. Hem vist escoles de nova creació.*

- Cada deu anys revisen quin tipus de ciutadà volen. Ara tenen un nou currículum basat en la manera com els alumnes aprenen, i, sobretot, ho fan cooperativament.

Modest Jou (FEDAC)

- Cal que hi hagi escoles referents en recerca-acció.

- Cal donar protagonisme als professors, s'han de sentir protagonistes de la innovació.

SÍNTESI VALORATIVA A MANERA DE CLOENDA

JME

- Hem de formar persones per a viure, conviure i millorar la societat que els tocarà viure.

XM

- Cal un debat sobre quina societat volem i de quins recursos cal disposar.

RELAT BLOC 2: EQUIP I ORGANITZACIÓ

Dinamitzador: **Dr. Josep Gallifa**

Relatora: **Prof. Empar Garcia**

PARTICIPANTS INICIALS:

Prof. Susanna Soler / Prof. Iolanda Arboleas Xarxa de Centres i Formació ICE UAB

Prof. Jaume Montsalvatge / Prof. Elisabet Moreras Summem. Escola Pia Catalunya

El segon nucli de debat del programa de la tarda estava format per la **Xarxa de Centres i Formació ICE-UAB**, representada per les professores Susanna Soler i Iolanda Arboleas, i **Summem. Escola Pia Catalunya**, representada pels professors Jaume Montsalvatge i Elisabet Moreras. El debat va ser dinamitzat pel professor Josep Gallifa al voltant de dos aspectes cabdals en la innovació educativa: **l'equip docent pedagògic i l'organització de l'aprenentatge**.

El professor J. Gallifa va centrar el debat tot prenent com a referència el *Llibre d'Evast e Blanquerna* (1283) de Ramon Llull. El personatge de Blanquerna aconsegueix una reforma espiritual completa de la societat; era la finalitat de Blanquerna. Així, la intenció primera és l'aprenentatge dels alumnes, entenent-ho com a intenció primera.

S'ha d'intentar aprofundir en la manera com es configura **l'equip pedagògic d'un centre** que ha decidit implementar una innovació educativa, com s'articula la participació dels membres de l'equip pedagògic, com es gestiona el lideratge, el contralideratge, els interessos personals de l'equip.

Coincideixen les dues institucions que cal un cert grau d'insatisfacció amb la pròpia pràctica docent; un anhel de cercar alguna cosa, tot i que ens pot provocar la incertesa de no estar segurs de cap a on anem; i això al mateix temps ens aporta emoció. És imprescindible la implicació de les persones, tot entenent que el centre són les persones. Es fa palès que si el centre evoluciona, evoluciona l'equip i també el/la mestre/a.

En aquest sentit, resulta evident que tots els processos són col·lectius i, per això, el treball en equip té molt més impacte. Les xarxes d'equips docents multipliquen l'efecte positiu del treball i, alhora, contribueix a la supervivència dels projectes, atès que els equips van canviant i, per tant, aquest factor constitueix una gran dificultat per a mantenir els projectes en els centres educatius.

Manifesten que la formació dels equips necessita un pilotatge previ, amb professorat voluntari, que ha de ser el més preparat i motivat. L'assessorament al professorat, l'acompanyament i el treball cooperatiu són aspectes bàsics, ja que els centres i els docents van canviant i es constitueixen en autèntics pedagogs en evolució.

El segon nucli de debat va ser **l'organització de l'aprenentatge**: com canvien les formes organitzatives dels aprenentatges?

Els elements clau de l'èxit del projecte innovador són, per una banda, la implicació de tota la comunitat educativa, i, per una altra, la transformació de la cultura i l'organització del centre per fer realitat la cultura participativa, basada en un lideratge distribuït.

Afirmen que el canvi a l'aula ha de ser possible i real; també ha de ser de tots, amb tres elements cabdals: la detecció de bones pràctiques, el canvi evolutiu —no radical— i un pla d'implementació.

És important que els centres siguin oberts, actius i inquietos, per tal que cadascun d'ells esdevingui un laboratori que posteriorment haurà de compartir la seva pràctica.

Per tancar el debat, el dinamitzador, el Sr. Gallifa, demana a cada membre de la taula que resumeixi en un titular la idea fonamental per a expressar l'èxit de la innovació:

- «De la frustració a la il·lusió constant».
- «Es pot aconseguir».
- «Canvi de tots, real i possible, amb rigor. L'error és possible, és necessari».
- «Aprèn i conviu».
- «Aprenem junts».

M'agradaria insistir en alguns dels aspectes que d'una manera o altra s'han assenyalat en aquest debat. Roger Cousinet ens diu: «El treball en equip compromet el treball individual i millora l'aprenentatge personal». Cousinet entén la innovació educativa com una acció en equip, en la qual els mestres són la clau de la innovació. És per això que crec que si els mestres no veuen la necessitat del canvi, difícilment es pot donar la innovació o renovació en els centres educatius.

No podem caure en el parany de confondre innovació amb canvi de metodologia, atès que la metodologia és un mitjà, no una finalitat, i, per tant, no pot substituir el model pedagògic que ha triat un centre i que ha de tenir unes finalitats clares i compartides, així com una fonamentació pedagògica compartida per l'equip docent.

«El nen és el seu propi educador i sobre ell s'ha d'actuar», ens diu Cousinet. Així, el més important és compartir amb l'equip docent com ha de ser el nen que volem educar. Aquest és el punt de partida. El treball cooperatiu és fonamental per a construir coneixement compartit, i això val tant per a qui ensenya com per a qui aprèn.

Hem de generar el temps i els espais per a l'organització dels aprenentatges. Si volem ensenyar d'una determinada manera, haurem de repensar com ho fem i posar a prova el coneixement i la pràctica. «L'art d'ensenyar a ensenyar s'ha d'adquirir necessàriament en la pràctica, degudament analitzada i fonamentada. La pràctica et dóna molts moments d'inseguretat que després t'obliguen a reflexionar. Aquesta reflexió, feta de manera compartida, t'ajuda a superar els propis límits», posa de manifest Philippe Meirieu, perquè la pràctica a la classe és també una teoria.

Estem convençuts que vivim en un món canviant, i ens adonem que si no modifiquem i adaptem les estratègies per a aprendre i ensenyar, si no fem res, els nois i noies d'ara quan siguin adults no disposaran de les eines necessàries per a afrontar les exigències pròpies de la societat del moment. Per això, i atès que hem de preparar-los per a un món que no sabem com serà, desconegut a hores d'ara, el millor que podem fer és treballar col·lectivament a l'àmbit educatiu, tot compartint reflexions i anàlisi de la pràctica docent.

I, per cloure, ens hem de felicitar per ser capaços, en jornades com aquestes, de debatre el que ens preocupa i ens ocupa, el que ens neguiteja i ens ajuda a renovar, canviar, analitzar l'art d'ensenyar, sense perdre de vista quina és la nostra finalitat com a docents.

RELAT BLOC 3: XARXES D'INTERCANVI I ANÀLISI DE LES EXPERIÈNCIES INSTITUCIÓ POLÍTICA. SUPERVISIÓ I GARANTIA DE QUALITAT

Dinamitzadora: **Dra. Mireia Montané**

Relatora: **Prof. Marta Rebollar**

PARTICIPANTS INICIALS

Prof. Boris Mir Escola Nova 21

Empar Garcia Inspecció d'Educació i Universitat

La sessió és iniciada pel Dr. Martí Teixidó, el qual atorga molta importància a la idea de *xarxa*, una pràctica ja utilitzada des de fa quasi un segle. Relaciona el fet amb l'apunt històric assenyalant el Moviment per l'Escola Moderna, Freinet i el recorregut des de la impremta a Internet. Valora l'aprofitament dels recursos d'abans i ara i apunta Herminio Almendros de la inspecció supervisora.

Des del punt de vista de les institucions que han de supervisar i garantir la qualitat, es fa esment de la gran tasca que duen a terme les escoles en el dia a dia. Els centres educatius de Catalunya treballen en programes de millora i amb esforç, estiguin o no inclosos en el moviment d'Escola Nova 21. L'escola nova no és només aquesta.

Des d'aquesta mirada, Empar Garcia aclareix que prefereix parlar de renovació, ja que, atenent al sentit etimològic de la paraula, *innovar* significa introduir alguna cosa nova, mentre que *renovar* vol dir refer a partir d'alguna cosa que ja existeix. Un nombre molt significatiu de les escoles, a Catalunya, treballen en aquesta línia i cal donar-hi suport per tal de consolidar aquests processos de millora.

Aquests programes de millora són avaluats mitjançant indicadors interns i externs amb els predictors que ho sustenten.

A tots els centres, sense excepció, la inspecció acompanya a fer una anàlisi del centre, una reflexió, supervisa la planificació, avalua mitjançant els indicadors i determina el grau d'assoliment dels objectius planificats.

Des de l'àmbit de l'assessorament i en la línia de la pràctica reflexiva, des de la inspecció s'afavoreix la difusió de bones pràctiques.

Destaca la importància de la cultura de l'autoavaluació i els indicadors de progrés per saber de quin punt parteix cada escola i cap a on vol anar; cada centre ha de triar el seu propi ritme i el seu camí.

El representant d'Escola Nova 21, Boris Mir, aclareix que el moviment tindrà una durada de tres anys i que vol ser l'instrument perquè passin coses.

El programa neix del treball col·laboratiu entre algunes escoles i el diàleg entre elles. Destaca que s'han unit escoles molt diferents que mai no havien compartit res.

Diferencia el procés de millora del procés d'innovació: el procés de millora marca un objectiu i planifica uns resultats, mentre que el procés d'innovació no té un camí en concret i comporta risc i emoció.

Escola Nova 21 aposta clarament pel procés d'innovació, segons la definició exposada pel ponent. Tres anys de risc i experimentació com si l'escola fos un laboratori.

La resposta al tractament de la recerca i ús de les noves tecnologies en la nova escola, plantejada pel Sr. Boris Mir, és que el programa en si mateix és la recerca.

Crearan xarxes territorials entre sis o vuit escoles, fet que comportarà la creació de cinquanta xarxes, aproximadament. Hi haurà representació d'escoles públiques, instituts i escola concertada.

Augura l'èxit del programa i que, tot i la mancança de suport en l'entorn, les ràtios altes, les dificultats d'alguns edificis, etc. aconseguiran canviar l'escola per canviar la societat.

A aquesta sèrie d'afirmacions, Empar Garcia respon que tot aquest moviment s'ha de fonamentar en un marc teòric, s'ha de validar i cal que sigui sostenible, democràtic i compleixi el principi d'equitat.

Un cop més, aclareix la gran feina que fan les escoles des de la seva visió, que trepitja les aules de les escoles. En educació, no tot és blanc o negre.

El Sr. Boris Mir emmarca el laboratori únicament amb trenta escoles i diu que ho traspassaran a la resta. Aquestes trenta escoles seran una mostra significativa de la diferent tipologia de centres que hi ha a Catalunya.

El canvi ha de ser accelerat en les escoles que s'hi han apuntat i aquest canvi és l'excusa perquè tothom es posi en marxa. S'hi han volgut acollir centres insatsfets que volen canviar.

La resta d'escoles, com s'ha esmentat anteriorment, s'organitzaran en xarxes territorials.

Els fonaments pedagògics que donen solidesa al projecte estan basats en el propòsit, en la fonamentació de les pràctiques, en l'avaluació —que s'ha de repensar— i en l'organització escolar.

Empar Garcia deixa constància del paper privilegiat de la inspecció, ja que en la seva funció d'avaluació i assessorament, permet tenir un coneixement dels centres, de les aules, que és on es produeix el procés d'ensenyament-aprenentatge. S'inclina per un assessorament a les escoles fent emergir les bones pràctiques que es donen a les aules.

El Sr. Boris Mir fa referència a la formació del professorat, el qual, pensa, ha de fer molta més pràctica que teoria.

S'obre el torn obert de paraules al públic i la primera intervenció és a càrrec de la representant de la Fundació de les Escoles Familiars, la qual insisteix en el llarg recorregut del treball en xarxa, tot i que es presta a col·laborar en el programa Escola Nova 21, si així es cregués necessari.

La segona intervenció, a càrrec d'un inspector d'educació, destaca que la inspecció supervisa i avalua. S'ha de validar quines pràctiques són considerades innovació i quines no.

«S'entén per innovació pedagògica un procés planificat de canvi i renovació que es fonamenta en la recerca, que respon a l'evolució social, que condueix a obtenir una millora en la qualitat del sistema educatiu i que pot ser transferible a la resta de centres educatius.»

Insisteix que la innovació ha de ser moral i ètica, i que no es pot donar a qualsevol preu.

La innovació ha de ser planificada per a ser validada com a tal. Una innovació sense planificació no rebrà aquesta consideració pel Departament d'Ensenyament.

El debat va generar gran expectació a l'hora de respondre les preguntes de la Dra. Mireia Montané, tot i que va ser complicat trobar respostes concretes per part del representant d'Escola Nova 21.

Dos camins completament diferents per a arribar a assolir els mateixos objectius. Tot allò que s'esmenta i que es vol aconseguir a les escoles és el mateix en ambdós casos.

Escola Nova 21 vol treballar en paral·lel amb l'Administració, però les línies paral·leles mai no es troben. Es manifesta, de manera clara, una diferència de ritme. Per a Escola Nova 21, cal anar ràpid, i per a la Sra. Garcia, cal anar més a poc a poc, perquè s'ha de poder validar sense assumir el risc.

El Sr. Boris Mir demana que se'ls deixi caminar durant aquests tres anys i que, si passat aquest temps, s'han equivocat, n'hauran tret un gran aprenentatge.

Fa un reclam de la manera com s'han de fer les coses, mentre que Empar Garcia insisteix que moltes d'aquestes bones pràctiques ja s'estan realitzant en moltes escoles de Catalunya.

INNOVACIÓ EDUCATIVA I SISTEMA PEDAGÒGIC A L'ESCOLA

Debat participatiu per a actualitzar l'escola

Clarificació de conceptes per a un diàleg professional i científic¹
A càrrec del Dr. Martí Teixidó

El **sistema educatiu** l'integren diversos agents directament educatius: família, escola, mitjans i xarxes de comunicació. Les escoles, col·legis i instituts configuren el **sistema (o aparell) escolar**. Pot ser molt operatiu, però sol pot no ser prou eficaç si no conflueix amb la família i els mitjans i xarxes de comunicació. Actualment, la comunicació de masses interessada en l'audiència i consum no contribueix bé a l'educació, els mitjans no s'han incorporat bé al Pacte Social (Nacional) per a l'Educació (per la infància) i les xarxes són incontrolables. Si família i institució escolar van a la una, poden reconduir la dispersió que generen els mitjans i el consum. Si la família està desorientada i la influència dels mitjans i xarxes és intensiva i contínua, la institució escolar no podrà compensar les mancances llevat que se li assigni un plus de recursos personals i materials.

Cada institució escolar ha d'ajustar el seu **sistema pedagògic** en el marc de la política educativa legitimada democràticament. El sistema pedagògic no és declaratiu sinó operatiu: com s'organitzen persones i recursos materials i procedimentals per a assolir les finalitats educatives comuns i els aprenentatges que cada alumne té capacitat per a assolir. **Cap alumne no pot ser fracàs escolar**. Si té capacitats i no les desenvolupa, és fracàs de la institució escolar o fracàs del sistema educatiu (família, escola, mitjans de comunicació). Si l'infant o jove assoleix aprenentatges ajustats a les seves capacitats, no es pot parlar de fracàs encara que no assoleixi la graduació acadèmica establerta. Cal adonar-se que alguns alumnes han assolit la graduació acadèmica estratègicament, sense cap interès i sense uns hàbits de pensament i acció corresponents a les seves capacitats. Això és un fracàs encobert del sistema educatiu.

AVALUACIÓ: És activitat de recerca amb finalitat de millora. És activitat científica independent. La norma legal és una dada, no és la finalitat. Un centre pot ser avaluat molt positivament malgrat que s'aparti del marc normatiu. Un centre pot complir formalment el marc normatiu però avaluat negativament. Això no treu que el marc normatiu està ben pensat per a regular i orientar l'ensenyament i serà positiu si els docents l'entenen, el fan seu i actuen amb criteri professional fent els ajustaments que calgui.

1. Intervenció final de Martí Teixidó sols enunciada. Es va demanar que s'adjuntés a les ressenyes de les tres sessions.

SUPERVISIÓ: És acció de l'empresa, institució o del Departament d'Ensenyament. És una acció multimodal que inclou actes d'avaluació, control normatiu i orientació/assessorament. Dóna compte a l'òrgan superior del funcionament dels centres. Les institucions, xarxes de centres i empreses o federacions de centres poden tenir el seu òrgan de supervisió. L'Administració educativa té la inspecció com a òrgan de supervisió que ha d'escoltar i dialogar amb els òrgans de supervisió d'institucions o xarxes.

ORDENACIÓ

INNOVACIÓ

RENOVACIÓ

RECERCA: Activitat que pugui explicar el fet educatiu amb evidències. Són les ciències de l'educació, ciències que segueixen la seva pròpia metodologia (biologia, neurociència, psicologia, sociologia...) aplicant-se al coneixement de l'educació. La recerca pedagògica ha de fer un pas més que l'explicació; ha d'enginyar instruments, procediments, mètodes, models que puguin ser verificats per funcionalitat, eficàcia i eficiència en l'assoliment d'aprenentatge. La recerca pedagògica també es pot concretar en marcs d'anàlisi, procediments de decisió com a instruments professionals del docent.

Conceptes definits al llibre publicat. Martí Teixidó: *Supervisión del sistema educativo*. Ariel, 1997.

REFORMA EDUCATIVA: Acción de cambio general del sistema educativo que afecta a la *ordenación educativa* y también a la estructura del sistema. Se sitúa a nivel superior de decisión, el político, y exige un consenso amplio para su aprobación. La reforma educativa tiene por objetivo adaptar la educación a las nuevas necesidades sociales y a las derivadas del mercado de trabajo. En algunos casos puede que- dar en cambio de forma permaneciendo el mismo contenido (salvo pequeños cambios retó- ricos). Es difícil confiar que un cambio de estructura del sistema educativo pueda por sí mismo operar un cambio total de la educación; ya será mucho si se crean las condiciones para que el cambio sea progresivo y continuo a través de una dinámica de *renovación pedagógica*.

ORDENACIÓN EDUCATIVA: Acción normativa ejercida por el órgano de gobierno para dar cumplimiento a las decisiones políticas de nivel superior y regular la prestación del servicio de la educación con garantías para todos los ciudadanos.

INNOVACIONES EDUCATIVAS: Propuestas concretas de mejora de alguna parte del proceso educativo o de la organización escolar en concreto que han sido previamente diseñadas en base a la investigación o a experiencia reflexionada. Son aportadas a la mejora de la educación escolar por adopción, a iniciativa de los maestros/profesores o por decisión de difundirlas de la Administración educativa.

RENOVACIÓN PEDAGÓGICA: Trabajo que día a día realizan los maestros/profesores en las instituciones escolares para que la educación responda a las necesidades de todos y cada uno de los niños/jóvenes. La renovación pedagógica constituye un movimiento cuando se da una coincidencia generalizada en los temas y en las líneas de profundización. (Hablar de movimientos de renovación pedagógica tiene otro sentido ya que prima su carácter corporativo)



Martí Teixidó i Planas
Impulsor
Societat Catalana de Pedagogia

Barcelona, 17 d'octubre de 2016